

LITERATURA POPULAR EN EDUCACIÓ PRIMÀRIA:
DE LA TRADICIÓ FOLKLÒRICA A LES NOVES TENDÈNCIES DE MÚSICA
ACTUAL

Carles Millà Castelló
Grau de Mestre en Educació Primària
Universitat d'Alacant

A Minerva Lucas,
excel·lent companya d'aquest ofici
i millor persona.

1. INTRODUCCIÓ

La literatura popular és el motiu d'estudi d'aquest article. Ho és per la meua inclusió dins de col·lectius que, a la localitat de Petrer, s'han preocupat i han treballat per recuperar tant la literatura popular com altres aspectes relatius a la música tradicional, les danses, les tradicions, etc. Aquests aspectes ens defineixen com a societat, amb una cultura, història i patrimoni propis. Per això, treballar aquesta literatura amb la qual, a més a més, he crescut i m'he format com a ciutadà, combinada amb les noves tendències actuals de música en valencià —i el seu aprofitament didàctic—, seran alguns dels punts que es tractaran al llarg d'aquest treball. Prèviament al cos del treball, cal parlar dels termes dels quals s'hi parteix: la literatura popular i el folklore. És important referir-se a la base dels continguts subsegüents. D'una banda, definir i especificar la literatura popular ens permetrà entendre tot allò que integra, a més de conèixer-ne la pervivència amb el pas del temps. D'altra banda, conèixer o definir, en la mesura del possible, la noció de *folklore* ajudarà a concretar els fenòmens comunicatius i culturals que naixen d'aquest terme i les seues expressions.

La literatura popular és un tipus de manifestació estètica del llenguatge, de transmissió oral, mancada d'un autor concret i conegut, i que, a més a més, ha estat adquirida i assumida per la societat que l'envolta. Es tracta d'una literatura que ha sobreviscut gràcies a la transmissió de generació en generació fins als nostres dies. Aquesta literatura no sempre s'ha mantingut confinada en l'àmbit oral, sinó que sovint ha estat adaptada al

text escrit per tal d'ampliar-ne la difusió i conservar-ne l'existència amb el pas del temps. La literatura popular integra des de cançons de diferent tipus, com nades, religioses, etc., fins al teatre i la narrativa, amb les rondalles, les llegendes o els acudits. Molts d'aquests elements que la literatura popular integra es conserven hui en dia gràcies a la recuperació i l'estudi, o a la recreació literària per part d'autors com Enric Valor, que amb el seu treball han aconseguit mantenir, recuperar i prestigiar una literatura pròpia de la llengua i la cultura valencianes.

Pel que fa al folklore, segons el *Diccionari Normatiu Valencià* es defineix com el «conjunt de tradicions, costums, llegendes, rondalles, refranys, danses, cançons i altres manifestacions de la cultura popular». D'altra banda, l'Institut d'Estudis Catalans defineix el terme de forma més abreujada, com a «conjunt de tradicions, de creences, de llegendes i de dites populars». Amb aquestes dues definicions es podria parlar de folklore per a referir aquells elements, des de la literatura oral i escrita, fins a la música, els balls, etc., incloent-hi les tradicions pròpies del col·lectiu. D'altra banda, Vicent Vidal (2016) en fa referència a la primera definició, aportada pel nord-americà Dan Ben-Amos (1971):

El folklore és una interacció social que es diferencia d'altres maneres de parlar i gesticular per la intenció i els mitjans artístics a través dels quals es desplega, i es dona en un context d'«small group»; un «grup petit» entès com aquell en què és possible la comunicació directa interpersonal: des d'una reunió d'amics a una manifestació en què es coregen diverses consignes enginyoses (VIDAL: 2016, 48).

Amb aquestes definicions s'ha d'incloure tot allò tractat anteriorment. Fet i fet, el folklore s'integra en l'objecte de treball d'aquest estudi: la literatura popular. Al llarg del treball es presentaran uns punts que, una vegada coneguts, permetran una millor comprensió i desenvolupament dels continguts i les possibles aplicacions didàctiques en l'àmbit de l'educació primària.

2. LA LITERATURA POPULAR: LA CANÇÓ TRADICIONAL A L'AULA

2.1 LA IMPORTÀNCIA DE L'ENSENYAMENT D'UNA CULTURA MUSICAL

Com és ben sabut, la música és un eix que mou i forma les persones. No només aquella *música* que es treballa a les escoles d'educació infantil i

primària, sinó tots aquells sons, totes aquelles composicions que dia a dia, hora rere hora, escoltem i ens transmeten sentiments, sensacions, valors... Potser un dia estem tristos i una cançó ens alegra, o just a l'inrevés. Les cançons també ens fan recordar i oblidar. Ens mouen com a persones amb sentiments i pensaments. Tal com Dick Clark va dir: «La música és la banda sonora de la vida». I ens acompanya ja des d'abans de nàixer i per sempre més. Aquesta música pot ser de tot tipus, dins de la diversitat de gèneres musicals. No obstant això, sempre hi ha alguns gèneres que ens marquen més que unes altres: algunes cançons que ens emocionen més que altres quan les escoltem. Llavors, el context amb el qual hem contactat amb aquella música és allò que crea eixe sentiment. Un exemple és quan recordem cançons que els iaïos o els pares ens cantaven i, immediatament, aconseguim recordar-ne el lloc, el moment, etc. És a dir, el context.

Tota aquella música que més ha perdurat al llarg de la nostra vida és la que més ens impacta: la que, per més que vulguem oblidar-la, no ho podem fer. Hem crescut amb ella i ens continuarà acompanyant amb la interacció amb altres persones i, a més a més, amb la interacció amb els alumnes de primària. Si no és així, alguna cosa falla. Per això, convé que els alumnes de l'etapa d'educació primària disposen de mestres amb un ampli repertori musical, de diversitat de gèneres, perquè els puguem ensenyar a ser crítics amb aquesta diversitat i a conèixer i aprendre dels diferents tipus de música. Tot i que les lleis educatives fan aquesta feina més complicada (amb l'aplicació de la Llei Orgànica per a la Millora de la Qualitat Educativa es redueix la possibilitat de fer aquest tipus de treball amb els alumnes a causa de la reducció d'hores de l'assignatura de Música), l'objectiu i el funcionament del tractament de la música a les aules hauria de reformular-se: no solament en la matèria de Música, sinó també en la resta d'assignatures, de forma transversal. De la mateixa manera que s'ensenyen els alumnes a ser crítics en certs aspectes, se'ls ha d'ensenyar a ser crítics amb la música i a conèixer-la millor. No es tracta d'analitzar i criticar les lletres o els ritmes d'aquestes o aquelles cançons, o només d'escoltar composicions perquè treballen l'oïda, sinó també que, en general, coneguen cançons que els formen com a persones i ciutadans d'una societat; cançons que els permetran, a més a més, desenvolupar la motricitat i l'expressivitat corporal o, fins i tot, conèixer fets que desconeixien. Amb aquest treball, els alumnes

s'iniciaran en un procés de participació en una determinada cultura musical, la qual, el dia de demà, els permetrà tindre una pròpia «personalitat musical», en el marc de la qual podran anar definint els seus gustos i gaudiran de tota aquella música des d'una visió diferent de qui segueix els gèneres musicals segons les tendències del moment.

2.2 ÚS DE LA MÚSICA FOLKLÒRICA COM A RECURS DIDÀCTIC

En paraules de Jordi Reig (2010, 15), «la música folklòrica és una divisió dins de la música tradicional on s'inclouen músiques que, en el seu origen, estaven associades a determinada tradició i que n'han perdut la funció tradicional encara que continuen interpretant-se». Aleshores, podem afirmar que tota aquella música relacionada amb les nostres tradicions, les nostres festes, els balls tradicionals acompanyats per instruments tradicionals, etc., forma part d'aquesta música folklòrica. Al mateix temps, aquesta música folklòrica es relaciona amb la literatura popular. Les lletres de les cançons de bressol, de batre, etc., formen part de l'ampli repertori de la literatura. Moltes de les cançons, d'origen llaurador, que s'utilitzaven per a amenitzar el treball al camp no han perdurat a l'hora de realitzar aquest tipus de treball. Només en espais concrets com les escoles s'hi han mantingut vives. No obstant això, amb el pas del temps, si no s'hi treballa per la conservació, aquesta literatura es perdrà i romandrà en l'oblit.

Com s'ha comentat anteriorment, la música folklòrica ha sigut i encara és un recurs didàctic en l'educació infantil i primària. Pel que fa a l'educació primària, on més es treballa aquesta música és en els primers nivells. Tot allò que treballa i transmet té el seu efecte, de manera més *contundent*, en aquests primers nivells de primària i en l'etapa d'infantil, períodes en què el desenvolupament del cos, l'aprenentatge dels números, la motricitat, etc., són continguts destacats que cal atendre i assolir. És el cas de cançons tradicionals com «Ja no canta el capellà», en què l'habilitat de contar els números cap enrere és l'objectiu a aconseguir; o «En Joan Petit quan balla», en què s'aconsegueix treballar la motricitat i, alhora, es treballa el ritme i la pulsació. Així mateix, s'hi aconseguix que els alumnes descobrisquen i coneguen el propi cos. Són exemples prototípics de l'ampli repertori que aquesta música conté.

A mesura que els nivells educatius avancen aquestes cançons transmeten uns altres continguts. No obstant això, com ja s'ha comentat anteriorment, l'aprofitament a l'aula tendeix a ser-ne menys freqüent. Els objectius d'aquestes cançons passen a ser més teòrics, o pretenen ensenyar la cultura que les envolta. No només es limiten a crear una base en les destreses dels alumnes, sinó que pretenen transmetre una història i una cultura, tant de manera directa com indirecta.

Grans referents de la música folklòrica en valencià com Al Tall o Pep Gimeno *Botifarra* tracten temes tan interessants per a treballar com els esmentats adés. El primer grup ens explica la història del País Valencià tal com el coneixem hui en dia i, a més a més, ofereix la possibilitat de conèixer el perquè de l'actual context. «Romanç de Cec» o «El cant dels Maulets» permeten conèixer alguns protagonistes d'una època molt destacada de la història del País Valencià que, en l'actualitat, són cada vegada menys coneguts malgrat l'esforç per mantindre el valencià en un període difícil. D'altra banda, Pep Gimeno *Botifarra* permet conèixer allò més tradicional del món del camp i de la natura, del treball dels llauradors i de totes aquelles cançons que es cantaven com a mitjà d'entreteniment a l'hora de treballar i que, ara per ara, s'han perdut o han sigut substituïdes per un altre tipus de música comercial que fomenta noves tendències. És a dir, la música que antigament s'utilitzava per amenitzar, fora al camp o al treball a casa, ha sigut substituïda per altres gèneres de moda que s'allunyen d'aquest folklore i que, amb això, provoca un distanciament de la pròpia cultura i de les pròpies arrels tant dels alumnes com, en general, dels valencians i les valencianes.

El treball amb aquest tipus de música ha d'estar focalitzat des dels nivells més alts de l'etapa d'Educació Primària, on de forma indirecta permeten treballar diversitat de continguts de diverses matèries: ciències socials, llengua i cultura valencianes, etc.

2.3 EDUCAR EN VALORS A TRAVÉS DEL FOLKLORE VALENCIÀ

Barquin (2016, 45) defineix el concepte de *valor* com una «qualitat o conjunt de qualitats que fan que alguna cosa tinga valor, és a dir, que valga». Al mateix temps, defineix el concepte de *folklore* com un «conjunt de tradicions, de creences, de llegendes i de dites populars pròpies d'un

territori, que formen una unitat popular». Aleshores, si observem ambdues definicions es pot crear un camí pel qual poder avançar, en el qual mitjançant el folklore es treballen els valors, i a l'inrevés. És a dir, en treballar el folklore es treballen els valors; i treballant els valors es treballa alhora el folklore.

Existeixen molts recursos, estratègies, metodologies, etc., per a aprofitar didàcticament aquests continguts. Segons el caràcter i la personalitat del conjunt de la classe i del mestre, el treball conduirà d'una forma o una altra cap a un camí o un altre. Una cosa clara, que no depèn de cap tipus d'estratègia o recurs és que el folklore té una funció educativa. William R. Bascom (1954) ja va reflexionar sobre aquesta funció i va concloure que el folklore «It has a formative value when it comes to instilling the ethical standards and customs of society to the youngest». Tal com s'ha comentat, i d'acord amb allò que Bascom deia, el folklore és transmissor d'uns valors característics i propis d'una societat determinada. Carme Oriol (2002) afegeix que «aquest valor instructiu del folklore es fa més evident en aquelles societats en què l'educació dels seus membres no està institucionalitzada o en aquells estaments socials que no tenen accés a l'escola com a institució». Així doncs, el folklore, allà on no han existit les escoles tal com hui en dia les coneixem, ha sigut el mitjà difusor d'una cultura, d'uns costums, d'unes creences. Si analitzem el nostre passat, no molt llunyà, podem concloure que cançons, rondalles, llegendes, etc., han sigut els recursos utilitzats per a informar, ensenyar, educar i inculcar valors propis i característics de la nostra cultura. Aquests elements del folklore i, al mateix temps, de la literatura popular que hui en dia perduren, han sigut els que han permès educar les generacions passades —per més que actualment hagen perdut força en l'àmbit de l'educació institucionalitzada.

No només el treball d'aquest folklore fomenta valors, sinó que la participació, en aquest món del folklore, mitjançant diferents col·lectius, agrupacions, colles, etc., també és una font de difusió i foment de varietat de valors. Conèixer gent diversa, tindre interessos en comú, estudiar i treballar objectius comuns, fomenta el valor de l'amistat entre els joves. Per exemple, participar en un mateix conjunt musical —la música de les bandes o de les colles de dolçainers i tabaleters— crea vincles entre els diferents components. Els ensenya que, sense l'un, l'altre no funciona. Crea en

certa manera una *família* en la qual tots aquells participants s'hi senten integrats i, de més a més, integren tots aquells que s'involucren, que volen conèixer aquell folklore. D'aquesta manera, pel fet de conèixer i ser integrant d'una cultura, es busca la connexió amb altres cultures, s'evita la discriminació i es treballa per la unió i l'acceptació de tots i cadascun dels individus en convivència. Es creen ponts i no fronteres entre les cultures; les persones s'uneixen i no se separen.

Aquesta última idea naix a partir de l'àmbit musical que el folklore integra. No obstant això, en tractar les rondalles o les llegendes també s'observa un punt d'unió i de connexió entre les persones i les cultures. Moltes de les rondalles valencianes que coneixem s'assemblen a unes altres rondalles que pertanyen a cultures diferents. Moltes de les diferències les trobem en els personatges o els contextos, però l'objectiu, allò que pretén transmetre, el desenvolupament de la història, hi coincideixen. Per tant, aquest altre mitjà és un nou punt en comú entre altres cultures que, en certa manera, ens explica que —parafraçant Joan Borja (2003, 31)— existeix una realitat social en la qual l'ésser humà comparteix un imaginari col·lectiu en què s'integren diversitat de pensaments i emocions entre tots els integrants.

2.4 REFERENTS PER AL TREBALL DE LES CANÇONS POPULARS

Entre l'ampli ventall de recursos disponibles per al treball de les cançons populars, destaca, al País Valencià, la base de dades *Canpop*. Aquest espai permet la difusió tant de les lletres de cançons populars, com el testimoni sonor dels actes etnopoètics en què el cant és protagonista (BORJA: 2016, 68). Suposa un avançat recurs a l'abast de tot el públic amb un ampli repertori de tot el territori valencià. Es poden trobar milers de cançons de diferents comarques i municipis, registrades seguint uns criteris sistemàtics de transcripció. Mitjançant aquests criteris, a més a més, es poden treballar els més diversos fenòmens de la variació dialectal, les possibles variacions de les cançons entre els municipis, etc. També es pot conèixer el context que envolta les cançons segons l'informant que la canta. Permet conèixer la vida d'una societat dècades abans i, mitjançant aquest coneixement, permet igualment conèixer-ne l'evolució fins a l'actualitat. Com que es troba a Internet, la base de dades és d'accés lliure i obert per a tot el

públic, raó per la qual és els docents poden fer-ne ús tant com a recurs per a documentar i treballar les cançons a les aules, com també com a plataforma per a l'ingrés de noves cançons no enregistrades.

Canpop permet conèixer l'amplitud i la diversitat de cançons populars valencianes. Mitjançant la plataforma es pot saber que les cançons que es canten en un poble també les canten en altres una mica llunyans però que comparteixen una mateixa cultura. En la base de dades podem trobar totes aquelles cançons que, quan érem xicotets, cantaven els avis o els pares. Moltes d'aquestes cançons, ja recollides en llibre en el cas d'alguns municipis —com ocorre a Petrer amb *Una cançó de fil i cotó* (BROTONS, NAVARRO & GARCIA: 1988)—, es poden trobar en aquesta plataforma juntament amb altres enregistraments d'altres municipis.

Pel que fa a alguns grups musicals que també són i han sigut referents per al treball de les cançons populars, cal tornar a destacar el grup Al Tall o Pep Gimeno *Botifarra*. Els primers, ja retirats dels escenaris, van treballar en l'estudi, la recopilació i la difusió d'una àmplia diversitat de cançons populars que, posteriorment adaptades —en el nivell musical—, van formar part del seu repertori i de la diversitat d'àlbums del grup. Al Tall, juntament amb les cançons recollides, van ser difusors d'unes cançons pròpies que, amb el pas del temps, es van convertir en símbols de la música en valencià. Entre aquestes cançons, destaca «Tio Canya» (1976), que és la narració d'un personatge valencià que entra en conflicte en les diferents situacions de substitució lingüística durant el franquisme i els anys posteriors. Aquesta cançó permet conèixer una situació sociolingüística que, ara per ara, encara perdura i provoca diversitat de conflictes. Aquest grup, amb la diversitat d'àlbums i cançons, ofereix una òptica de la societat valenciana que moltes vegades no es conta als llibres de text. *Quan el mal ve d'Almansa...* (1979) facilita l'aproximació a episodis històrics com la desfeta d'Almansa, i els moments en els quals la història i la llengua dels valencians van ser sacsejades. Mitjançant el coneixement i l'estudi d'aquest material es pot donar a conèixer la situació actual de la llengua i la cultura valencianes.

Pel que fa a Pep Gimeno *Botifarra*, aquest singular cantant està contribuint decisivament a la popularització de cançons que antigament cantaven els llauradors quan treballaven al camp. Mitjançant les cançons del

Botifarra es poden conèixer anècdotes i històries de diferents municipis del país, així com la coneixença, des d'una prisma diferent, del món llaurador i de la vida dècades enrere. Aquests podrien ser alguns dels referents útils per tal d'introduir els alumnes en el món de les cançons populars. Existeix molta més varietat de recursos i grups musicals. No obstant això, aquests exemples, com a referents emblemàtics de la *revivificació* del cançoner valencià tradicional a què hem tingut l'oportunitat d'assistir en els últims temps, motiven els mestres i els alumnes d'una forma diferent, d'acord amb una finalitat que apuntarà a propòsits tan nobles com donar a conèixer la història (la diversitat dels fets, la vida temps enrere, etc.), i donar veu a un poble.

3. EVOLUCIÓ DEL PANORAMA MUSICAL VALENCIÀ I APROFITAMENT DIDÀCTIC

3.1 NOUS MÈTODES DE TREBALL PER A L'ENSENYAMENT DE LA LLENGUA I LA CULTURA VALENCIANES

Els mètodes tradicionals per a ensenyar en els quals els mestres exposaven la informació han canviat i han de seguir canviant per tal d'adaptar-se a les necessitats que ara com ara es requereixen. El llibre de text com a únic recurs per al procés d'ensenyament i aprenentatge no és suficient per a la transmissió dels continguts. Cal aprofitar la diversitat de recursos que tenim al nostre abast. Entre ells, la música i la imatge adquireixen una gran importància: són estímuls que permeten als alumnes captar la informació d'una forma diferent i motivadora.

La música és un recurs que s'utilitza des d'edats primerenques en els xiquets i les xiquetes. Aquesta música, sovint, l'acompanya una lletra que els hi transmet una informació. Bé els parla del cos o bé els ajuda a desenvolupar les capacitats motrius, entre altres. No obstant això, aquest recurs es perd en els primers anys de l'etapa d'Educació Primària. La música ja no és tan present i no s'utilitza per al treball en les àrees lingüístiques, tot i que és n'és un gran difusor de la llengua, a més de la cultura que l'envolta. Les cançons són un recurs eficaç: són textos que interpel·len de moltes maneres, que permeten treballar la llengua mitjançant el foment de la comunicació. És a dir: permeten treballar la competència comunicativa en els alumnes (MARTÍNEZ: 2004).

En efecte: les cançons permeten treballar, de manera fàcil i atractiva, tant l'expressió com la comprensió oral. Exerciten la comprensió auditiva en totes les *microestratègies* (interpretar, seleccionar, retenir a llarg i curt termini, etc.) i, a més a més, permeten millorar la fonètica —i, en conseqüència, l'expressió oral— en l'alumnat mitjançant repeticions d'estrofes en veu alta o cantant com una coral. Juntament amb això, tal com sosté el mateix Martínez:

Les cançons no serveixen només per a estimular les habilitats socials, ans per la seua càrrega lingüística permeten i estimulen diverses estratègies lectores i poden provocar múltiples possibilitats d'expressió escrita, amb el valor afegit que, a més, treballant amb cançons es treballen aspectes de competència literària, de retòrica, d'ús lúdic del llenguatge (MARTÍNEZ: 2004, 5).

Aleshores, les cançons ens permeten treballar les quatre habilitats bàsiques: comprensió oral, comprensió escrita, expressió oral i expressió escrita. A més a més, tal com s'ha comentat anteriorment, també permeten treballar la cultura. Moltes cançons s'integren dins de les cultures del poble, formant part de les diferents tradicions. Per exemple, les cançons de Pasqua o les nadales s'identifiquen com a cançons tradicionals que es cantaven —i es canten— en els respectius períodes de l'any: bé per menjar la mona o per demanar les estrenes. No obstant això, aquestes cançons han perdurat com a herència dels majors cap a les noves generacions en un entorn familiar, és a dir, han sigut transmises per les famílies i no als centres educatius. Amb la pèrdua d'algunes d'aquestes tradicions en alguns municipis valencians, s'han perdut les cançons que amenitzaven les corresponents situacions. Els nous gèneres de moda han substituït les cançons tradicionals. S'hi han imposat: transmeten uns missatges nous i diferents de l'actual societat, i desplacen els missatges tradicionals, intrínsecament vinculats a una cultura i uns valors únics del món valencià. Potser per aquest motiu —la demanda entre les noves generacions d'un nou repertori— les cançons tradicionals han sigut apartades a un segon pla, circumscrit a diferents col·lectius i associacions que busquen el foment de la cultura valenciana. Impulsar unes noves tendències musicals al voltant de la llengua pròpia pot ser útil per al foment i la recuperació tant de cançons populars com, en general, de la cultura valenciana (llengua, tradicions, costums, etc.) que,

en molts territoris del País Valencià, s'ha perdut amb el pas del temps.

3.2 NOVES TENDÈNCIES EN EL MÓN DE LA MÚSICA EN VALENCIÀ

La música en valencià, ara per ara, està d'enhorabona pel seu impuls i la seua repercussió en la societat valenciana. És a dir, ja des de fa molts anys, molts grups i cantautors, els quals s'han esmentat anteriorment, treballen per la recuperació d'una llengua, d'una cultura, d'un país. Mitjançant cançons crítiques, combatives, reals, etc., pretenien relatar la situació que anys enrere es vivia en el territori valencià. Ara per ara, gràcies a totes eixes persones, la música en valencià ja té l'impuls que necessitava, ha aconseguit consolidar-se i estar a l'altura que es mereix. Novament ens transmet valors i ens dona força per a seguir millorant el nostre territori i la nostra societat. Des de ben menuts els nostres i fills i filles poden gaudir de diversitat d'autor i cançons destinades a ells. Diversitat d'autors es centren en el públic infant per tal de donar a conèixer, ja des de ben joves, tot allò que la música en valencià transmet: motivació, alegria, optimisme, lluita, etc.

Entre aquesta diversitat destaca un personatge que, treballant intensament des dels inicis, ha aconseguit ser un dels principals referents, ara per ara, en el panorama musical valencià i, en especial, en la música en valencià per a infants: Dani Miquel. En paraules de Francesc Gisbert (2017), «tot sol o amb una colla d'amics, embrió dels *Ma me mi mo músics*, comença cantant aquelles cançons populars que els xiquets moderns estaven oblidant». Unes cançons que altres han estat recuperant i divulgant al llarg dels anys, però que no ho han aconseguit fer de la mateixa manera que ell; els xiquets, gràcies a ell, s'aprenen diversitat de cançons seues com «La masereta», «Marieta, Marieta» o «Parla sempre valencià», entre altres. S'ha convertit en un fenomen que motiva els xiquets i xiquetes d'una manera que, com comenta Gisbert (2017), «ara t'encaterina, amb un embarbussament o un joc, adés t'encomana una cançó o et fa moure els peus com el flautista d'Hamelin». Les seues lletres s'assemblen a les dels rondallaires i els rodavons versadors, acompanyades d'una música amable produïda, sovint, per instruments tradicionals o estranys que en cap altre lloc es troben (GISBERT: 2017). Aquest únic personatge, conegut també com el *Canta-cançons*, ha superat les barreres ideològiques mitjançant una música que fa recordar, riure, botar, somiar, viure, etc., amb unes lletres i una música tota

en valencià. D'aquesta manera, si des de ben petits canten música en valencià, en un futur, quan siguen adults, també continuaran (GISBERT: 2017).

Un altre referent que, a poc a poc, està guanyant-se un espai en l'extrem més de la música en valencià és el grup El Diluvi. Amb músics procedents de Castalla, Onil, Ibi i Alcoi, creen una música única definida pels mateixos com a «mestissatge mediterrani». Al llarg de la seua trajectòria han interpretat cançons d'autors com Ovidi Montllor fins a definir el seu estil pur, carregat d'emocions, sentiments i valors. Cançons com «Alegria», «I tu, sols tu» o «Vell record» transmeten unes sensacions que pocs grups ho aconseguen. En paraules de Manel Alonso (2015):

El Diluvi considera que la música és alegria, alegria de viure, l'alegria de descobrir que cada dia paga la pena alçar-se del llit i enfrontar-se a la realitat, per més dura que aquesta siga, i fer-ho amb un somriure d'esperança, que no és el somriure dels idiotes, dels amargats que es deixen arrossegar pel corrent de resignació i pessimisme que no nega tot (ALONSO: 2015).

Aquest fet queda reflectit en una de les cançons anomenades anteriorment. El seu esperit, aquesta alegria és allò que els alumnes han de tindre cada vegada que van a l'escola, on han de ser feliços i aprendre de diversitat de maneres i amb el suport de la música per tot allò que ens proporciona. Aprendre de la música és un fet que es pot aconseguir a través d'aquest grup musical. La igualtat entre homes i dones, estimar com cadascú vulga, etc., són uns valors que des de ben menuts han de treballar a l'escola. Amb El Diluvi és possible, ja que aconseguen crear unes cançons amb missatges optimistes i reals sobre la realitat que ens envolta, així com espais des del respecte i la llibertat, sense imposicions i oberts a la resta del món (ALONSO: 2015), de la mateixa manera que l'escola ha de ser i funcionar.

Aquests dos referents són alguns dels molts grups i cantautors d'actual panorama musical valencià. Tots dos, potencialment forts en l'emissió de valors positius i del treball, es mouen entorn a una gran diversitat de grups d'altres gèneres. Alguns d'aquests grups musicals, tot i no estar-hi actius, encara mantenen l'esperit viu de la lluita per la recuperació i el manteniment d'una cultura. Obrint Pas, al llarg de la seua trajectòria, ho ha demostrat i ens ho expressa en algunes de les seues cançons com «Al

País de l'olivera» o «Jota valenciana», entre altres. Cançons que ens parlen d'una cultura única i singular: la valenciana. Una cultura que s'ha de transmetre a les futures generacions per tal que la conserven i la milloren dia a dia mitjançant el respecte i el raonament. Juntament amb altres grups de parla catalana, hi ha una gran diversitat musical que encara continua i continuarà divulgant els seus missatges tant dins com fora de les escoles.

3.3 EXPERIÈNCIA SOBRE L'APROFITAMENT DOCENT DE RECURSOS MUSICALS EN VALENCIÀ EN L'AULA DE PRIMÀRIA

Al llarg d'aquest treball s'han comentat diversitat de cançons i gèneres musicals de diferents contextos i amb diferents missatges. Moltes d'aquestes cançons s'han posat en pràctica i han sigut un recurs per a estudiar la llengua i la cultura en una aula d'Educació Primària. Durant la meua estada en un centre de la localitat de Petrer vaig decidir utilitzar aquests cançons amb aquest fi. El resultat va ser positiu, atés que la majoria de cançons treballades van tindre la seua repercussió en els alumnes i els van servir per a aprendre, mostra-hi interès, despertar-los curiositat. En el repertori es trobaven cançons com «Tendresa insubmissa» del grup El Diluvi o «Al país de l'olivera» d'Obrint Pas. Aquestes dos cançons van ser de les més exitoses del treball. Les lletres, les melodies i els ritmes donaven lloc a un gran treball per a treballar la llengua i la cultura valencianes, així com diversitat de valors. Aquest treball es va realitzar a la classe de 6é de valencià i, amb el pas del temps, va ser notable la millora en la llengua.

«Al país de l'Olivera» va ser la primera cançó utilitzada i, per tant, una de les que més va marcar els alumnes. Els instruments utilitzats, les referències a elements del País Valencià, els ritmes i les melodies, van cridar l'atenció dels alumnes, interessats des del primer moment per tot allò que els hi transmetia la cançó. Pel que respecta al vocabulari, al principi els alumnes van presentar algunes dificultats en algunes paraules, bé perquè no les coneixien o perquè no les entenien. No obstant això, a mesura que es va analitzar la cançó, a poc a poc, hi van avançar i van superar eixes dificultats. Amb aquesta anàlisi, i mitjançant el debat i la interacció entre tots els membres de l'aula, es van resoldre aquelles referències culturals de les quals la cançó parla. Aquesta cançó va permetre millorar el vocabulari dels

alumnes, treballar fonètica amb algunes paraules, conèixer part de la geografia i certa gastronomia del territori i, principalment, reconèixer elements de la seua cultura i aprendre'n altres de nous, tant per la lletra com per la música acompanyada d'un instrument tradicional com la dolçaina. En general, aquesta cançó va permetre crear una base de diversitat de continguts a treballar, no solament en Llengua, sinó en altres assignatures com Ciències Socials i Naturals, Música, etc.

La cançó «Tendresa insubmisa» del grup El Diluvi se centra en el valor d'estimar com vulguem i a qui vulguem. En el fet d'estimar la gent, els animals, el nostre entorn, etc., amb total llibertat i sense cap tipus de prejudici, i respectant a més a més les formes d'estimar de la resta de gent. Mitjançant aquesta cançó es va aconseguir cridar l'atenció, amb l'ajuda de les imatges del videoclip, de la importància d'estimar com a un valor molt important que es vincula a uns altres com ara l'amistat o l'afecte.

De la mateixa manera que en el cas anterior, l'adquisició de vocabulari i la pràctica de fonètica i pràctica auditiva van ser uns aspectes molt importants que es van treballar en aquesta cançó. A diferència de l'altra cançó, els valors van guanyar més importància que la cultura o altres continguts. No obstant això, aquesta cançó permet crear una comunicació, una via en la qual tots opinem respecte a les formes d'estimar i a les persones a les quals estimar. D'aquesta manera, es potencia la competència comunicativa mitjançant l'ús dels valors. Aquestes dues cançons són només alguns dels exemples de les possibilitats educatives que proporcionen les cançons. Juntament amb aquests recursos, una gran diversitat de cançons, populars o no, permeten el treball de diversitat de continguts que el Currículum ofereix. Dins de l'experiència, altres cançons es van treballar aconseguint èxit en la proposta, i els alumnes, després de tot, van mantenir un interès i una voluntat per voler aprendre d'altres cançons de música en valencià, a més d'haver millorat el seu nivell de llengua i de comunicació.

4. CONCLUSIONS

En conclusió, la música —referint-nos a aquelles cançons populars tractades en aquest treball, els grups esmentats de música en valencià— constitueix un recurs excel·lent per al procés d'ensenyament-aprenentatge

de l'Educació Primària en el marc del Sistema Educatiu Valencià. No obstant això, igual que en tots els recursos, se n'ha de fer una selecció i una anàlisi. És a dir, cal que els docents estudien i seleccionen, prèviament, aquelles cançons que poden ser-ne útils per al procés. Clar és que no en tots els nivells es pot treballar qualsevol tipus de cançó. En els primers nivells (1r, 2n, 3r) és important treballar el folklore i, a més a més, utilitzar les cançons populars com a font d'aprenentatge pel contingut que, en general, aquesta música tracta; un contingut focalitzat en la millora de la motricitat i de les quatre competències comunicatives essencials: parlar, escoltar, llegir i escriure, així com també en el desenvolupament inicial de la personalitat i la cultura de l'individu, i en la creació d'una base sobre continguts que al llarg de l'etapa es treballaran. D'altra banda, l'actual música en valencià, pels seus valors inherents, permet un millor treball en uns nivells superiors (4t, 5é, 6é). Els fets que narren, les lletres utilitzades, la forma de transmetre, etc., requereixen un major desenvolupament dels xiquets per tal d'aconseguir una correcta comprensió, a més de poder realitzar-ne un bon treball. Un treball en el qual puguen aprendre diversitat de continguts amb música en valencià.

Canpop, Al Tall, El Diluvi o Dani Miquel són alguns dels molts referents útils per a la selecció i la realització. A més d'aquests referents, trobem molta més diversitat no només en el món de la música en valencià, sinó també, en general, en la música en la resta de territoris de parla catalana. Uns altres referents que, de la mateixa manera, resulten útils per al treball de la llengua —de la variació lingüística— amb la fonètica, la diversitat en les formes d'expressió, etc. O les Ciències Socials i Naturals, amb tot allò que les lletres ens contenen. L'esperit crític, la reflexió i el pensament propi, el raonament o l'educació en valors són altres dels continguts que aquesta música ens permet treballar. Multitud de grups i multitud de cançons integren i fan difusió de valors positius que els alumnes poden conèixer i transmetre als seus companys des del seu primer dia a l'escola. D'aquesta manera, aquests valors, ben assolits pels alumnes, els definiran al llarg del període escolar, en el futur educatiu i en la formació com a ciutadans d'una societat democràticament avançada. A més a més, treballar la identificació de fets i elements sobre els quals algunes cançons els parlen,

els ajudarà a desenvolupar-se millor i reconèixer i analitzar críticament situacions reals quan lligen un llibre o un article, o quan escolten pels diferents mitjans de comunicació la informació que els transmeten.

Treballar aquests recursos els ensenya que la música és també una font d'informació, però que, com tota font, s'ha de contrastar-hi amb altres i traure les pròpies conclusions a partir d'aquest treball. La música és un mitjà de difusió d'informació dels més antics de la història. Trobadors, cantautors i grups de música, al llarg del temps, han creat música per entretenir, per agradar i per emocionar, però també per informar: una funció que el docent ha de ser capaç d'analitzar a partir de l'estudi i el coneixement. L'experiència d'aquest treball és la que millor en demostra l'efectivitat. Ben clar està que aquest tipus de treball requereix d'un procés llarg, i més encara quan entra en conflicte amb uns altres mètodes tradicionals. No obstant això, en tractar-se d'un treball que des del primer minut motiva els alumnes per treballar amb música i amb cançons, conegudes o no, la facilitat d'aquest procés és notable.

Mitjançant aquest procediment és important treballar també sobre la necessitat d'ensenyament, millora i foment d'una cultura musical valenciana. La nostra societat presenta una diversitat de gèneres musicals, cadascun d'aquests únic, que ens formen per a bé com a éssers humans. Enfront d'aquesta música, es presenta una de caràcter internacional amb unes lletres artificials, buides d'idees que no beneficien gaire. Aquesta música és la predominant i cal fer un esforç perquè la nostra música, la que —a més a més— ens representa a tots els valencians i valencianes, guanye força en el terreny de la nostra societat. Els docents i l'educació, juntament amb la resta de la comunitat, són uns dels agents socials més importants per tal de crear, millorar i fomentar aquesta cultura musical valenciana des de la base.

BIBLIOGRAFIA

- ALONSO, Manel (2014): «Els motius d'El Diluvi». *Diari Gran del Sobiranisme*. Recuperat de: <http://diarigran.cat/2014/10/els-motius-d%E2%80%99el-diluvi/>
- (2015): «L'alegria del Diluvi». *Diari Gran del Sobiranisme*. Recuperat de: <http://diarigran.cat/2015/04/1%E2%80%99alegria-del-diluvi/>

- BARQUIN, Núria (2016): «Valors del folklore popular», en *El sentit del folklore, avui. XX Jornades de la Societat Andorrana de Ciències*. Andorra: Societat Andorrana de Ciències-Institut d'Estudis Catalans, 45-46.
- BASCOM, William (1954): «Four functions of Folklore», *The Journal of American Folklore* 67, 333-349. <doi: 10.2307/536411>
- BEN-AMOS, Dan (1971): «Toward a definition of folklore in context», *The Journal of American Folklore* 84, 3-15. <doi: 10.2307/539729>
- BORJA, Joan (2003): «Notes sobre l'interés de la literatura popular en el sistema educatiu valencià», en Joan ARMANGUÉ (ed.): *Le lingue del popolo. Contatto linguistico nella letteratura popolare del mediterraneo occidentale*. Càller: Arxiu de Tradicions—Edizioni Grafica del Par-teolla, 23-34.
- (2016): «Canpop i Anapop: bases de dades en línia per a la difusió i la investigació etnopoètica», *Revista d'Etnologia de Catalunya* 41, 67-78.
- BROTONS, Vicent, NAVARRO, Vicent & Eliseu GARCIA (1988): *Una cançó de fil de cotó: Cançons, endevinalles i dites tradicionals*. Alacant: Edicions de la Cova de l'encant.
- GISBERT, Francesc (2017): «El fenomen Dani Miquel», *Diari La Veu*. Recuperat de: <https://www.diarilaveu.com/apunt/27326/el-fenomen-dani-miquel>
- (2017): «La nova música infantil, per Francesc Gisbert», *Diari La Veu*. Recuperat de: <https://www.diarilaveu.com/apunt/73117/la-nova-musica-infantil-per-francesc-gisbert>
- MARTÍNEZ, Matilde (2004): *Cançons per comprendre. Cançons per aprendre*. Recuperat de: <http://www.xtec.cat/sgfp/licencies/200304/memories/845m.pdf>
- ORIOI, Carme (2002): *Introducció a l'Etonopoètica: teoria i formes del folklore en la cultura catalana*. Valls: Cossetània.
- REIG, Jordi (2010): «La música tradicional valenciana: un llenguatge particular», *Revista digital de musicologia. Quadrivium* 1, 13-19.

VIDAL, Vicent (2016): *Autors, institucions i tendències en la literatura popular valenciana (1873-1975)* (tesi doctoral). Alacant: Universitat d'Alacant.